

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ה

פרשת חוקת

א. אור החיים.

ישראל לא היו טמאי מת הגם שנגעו והאחילו על הפת פי עדין לא קבלו התורה ודנו בהם אז דין גר שנתגיר ביום י"ד ששוחטין עליו ואין חוששין לטמאה שנטמא קדם שנתגיר, ותמצא שאמרו בפסחים (צ"ב) וכתבו הרמב"ם בפרק ו' מהלכות פסח וזה לשונו: גר שנתגיר ביום י"ד וקל וטבל אין שוחטין עליו את הפסח גזירה דלשנה הבאה יהיה טמא מת ויטבל לערב ויאמר אשתקד מי לא טבלתי וכי' עד כאן לשונו, ממה שנתן הטעם משום גזירה דלשנה הבאה מזה אתה למד פי זולת גזירה זו אין חוששין לטמאת מת, וכמו כן ישראל בפעשו פסח מצרים אין בהם דין טמאת מת, והוא מאמר ה' זאת חקת התורה:

פרק יט' פסוק ב': וְגֵזֶה מִצְאֹתַי נֹחַת רִיחַ לְמַה כְּשֶׁצָּנָה ה' פֶּסַח בְּמִצְרַיִם הַקָּפִיד ה' עַל ב' דְּבָרִים, הָא' דִּין עָרַל וְצָנָה לְמֹל, בְּאֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פ"ז) בְּפֶסֶח וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְגו' דָּם פֶּסַח וְדָם מְלָה, וְהָב' עַל דִּין בֶּן נֹכֵר שְׂאֵמְרוּ ז"ל (שם פט"ז) בְּפֶסֶח מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם וְגו' מִשְׁכּוֹ יִדְיָכֶם מִעֲבוּדָה זָרָה שְׂבוּזָה יָצְאוּ מִכָּל בֶּן נֹכֵר, וְעַל דִּין ג' שֶׁהוּא הַטְּמֵאָה לֹא מְצִינֵנו שֶׁהַקָּפִיד ה', וְהַגֵּם שֶׁמְצִינֵנו (פסחים ע"ז). שֶׁהַפֶּסַח בָּא בְּטְמֵאָה בְּנִטְמָא צָבוּר, עִם כָּל זֶה הִיָּה ה' יָכוֹל לְצִוּוֹת קִדְּם שִׁיזְהָרוּ מִטְּמֵאָת מֵת וְלַעֲשׂוֹת מִשָּׁה אֶפְרַר פְּרָה וְאִין מְעֻזָּר לֵה' לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְפָּרֵד, וְהַגֵּם שִׁישׁ לֹמֵר בְּזֶה דְחִיּוֹת אֵף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶּׁפָּתַכְנוּ יֵשׁ טַעַם נְכוּן לְשִׁבְתָּ, כִּי

אלו

1. מהו הקושי האפשרי הפסוק המצריק או אפשרי לפרש?
2. מה הם שני הדברים שהקב"ה "הקפיד" בדני' פסח מצרים ומה הפליגי עליו הוא "ויתר" ולמה?
3. איך ישראל לא היו טמאי מת?
4. מהו הדין שבוטל מן הרמב"ם ואיך הוא קשור לכאן?
5. כמה היא: "זאת חוקת התורה"?

* * *

ב. תוספת ברכה.

פרק יט' פסוק ב':

זאת חקת התורה... ויקחו אליך פרה אדומה (י"ט ב') כפי שידוע, כלל מצות פרה אדומה ומה שהיא "מטהרת טמאים ומטמאה טהורים" (שהטהור המתעסק באפרה נעשה טמא (פסוק י'). והטמא שמוזין עליו נטהר (פסוק י"ט) כל אלה הוא חקה בלא טעם (ועיין במאמר הקודם ובהבא).
ועפ"י זה אפשר לפרש מה שספרו בתלמוד (קדושין ל"א א'), שפעם אחת בקשו חכמים לקנות מגוי אחד אבנים לחושן ואפוד בששים רבוא (זהובים). והי' המפתח מן האוצר מונח תחת מראשותיו של אביו שהי' ישן עליהם, ולא רצה הבן לעוררו משנתו, ובין כה נתבטל הקנין. ולשנה האחרת נתן לו הקב"ה שכרו על מצות כבוד אב, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו ונכנסו חכמי ישראל אליו לקנותה, וביקש מהם עבורה אותו ממון שהפסיד בשביל שלא ציער את אביו, ונתנו לו. והנה לפלא שמצא הקב"ה לשלם לו באופן מצוין זה שתולד בעזרו פרה אדומה, בעוד שכמה דרכים לו לשלם שכר מצוה בנהוג שבעולם.

21...

חוקת

אך יתכן שהיתה באופן תשלום שכר זה כונה מיוחדת, והוא כדי שלא תנוח דעת האומות עליהם נגד ישראל, שבשביל כבוד אב אבד גוי סכום רב, והראו בזה, כי לא רק בשביל מצוה שהדעת מחייבתה, ככבוד אב, רגילים ישראל להוציא כסף רב, אך גם עבור מצוה שאין יודעים לה טעם ורק מפני גזירה חוקית מאת ה', כמצות פרה אדומה, נכונים ישראל גם כן להוציא כסף רב. ועיין במאמר הבא.

ויקחו אליך פרה אדומה (י"ט ב')

הלשון „אליך“ אינו מבואר בשלמות, ובפ' תצוה ויקחו אליך שמן זית באה דחשה על זה בחז"ל, וכאן לא נתבאר הענין. וראיתי בילקוט כאן, אמר לי הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעמיה של הפרה אדומה ולאחרים חקה, עכ"ל, כלומר, לאחרים לא תגלה הטעם, כי אם ישאר הדבר כחקה בלא טעם. והנה זה גופא צריך טעם, מה הקפידא בזה שלא לגלות הטעם, ובודאי יש סבה לזה.

ואפשר לתת טעם להסתר הטעם עפ"י מה שאמרו במס' ברכות (ט' ב') על הפסוק בפרשה שמות, ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה, אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור להם לישראל, אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות (בזמנים הבאים), אמר לפניו משה, רבש"ע דיה לצרה בשעתה (כלומר, למה להודיע להם משעבודים הבאים ויצטערו), והודה לו הקב"ה, ואמר לו, שיאמר להם רק אהיה שלחני אליכם, ולא אהיה אשר אהיה, שמורה על שעבודים בעתיד, כמבואר.

ואיתא בילקוט כאן, כי בענין הפרה אדומה נרמזים השעבודי מלכיות בזמנים המאוחרים, ובמלת פרה נרמזת מצרים, על שם הכתוב בירמיה (מ"ו כ') עגלה יפה פיה מצרים. אדומה זו בבל, שנאמר (דניאל ב') אנת הוא רישא דדהבא, ודהבא אדום. תמימה — זו מדי, שמלכי מדי תמימים הם, שאין להם ע"ז לעצמם רק שקבלו מאבותיהם. אשר אין בה מום — זה יון, כי אלכסנדר מוקדן ברך כולו את ה', אשר לא עלה עליה עול זו מלכות נבוכדנצר שלא קיבל עליו עול שמים ואמר מי לי בשמים (תהלים, ע"ג כ"ה), ועיי"ש.

והנה לפי טענת משה שהבאנו מתבאר, שהודה לו הקב"ה שאין דרוש לצער את ישראל בהודעת גלות בעתיד, לכן בענין זה של הפרה אדומה שמרמזת לשעבודי מלכיות בעתיד, אמר לו, לך אני מגלה הטעם ולהם חקה בלא טעם, כדי שלא יצטערו.

מאן

1. מהו הקושי הכללי עליו פרשנו מנסה להשיב בכל דבריו כאן?
2. מהי הדרך - עפ"י חז"ל - של "חוקה" ומה מזה שנה מן הדברים המקבילים לכאורה?
3. מה מנסה פרשנו ללמוד מן המסופר על האוי שכיבד את אביו ואיק זה שייך לכאן?
4. איך פרשנו מסביר את השימוש כאן במלה: "אליך"?
5. תוק כדי ההסבר מביא פרשנו רציון אחר בקשר בין הקב"ה לישראל, מה הרציון ואיך פנוי הקשר הזה?
6. מה "הודה" הקב"ה מנסה?

* * *

ג. חוקוני

(י) [18] וכבס האוסף, לפי הפשט האוסף טעון כבוס בגדים, אבל המניח האפר מחוץ למחנה אינו טעון כבוס בגדים, לפי שקודם לו נגמרה מלאכת האפר [18]. ולפי שאי אפשר לאוסף שלא יפרח ממנו על הבגד של האוסף, והאפר קדוש, ומשום שמה יולייכו במקום טמא צריך כבוס בגדים כדכתיב גבי חטאת: ואשר יזה מדמת על הבגד תכבס [19] וגו', וכן גבי פר ושעיר הנשרפין, וכן משליך ושורף מהאי טעמא, וכן נוגע ונושא ומוזה צריכים כבוס שמה הוזה מן המים עליו או על בגדיו. וכבס האוסף, למה נאמר, אם המשליך את האזוב מטמא בגדים, האוסף את האפר לא כל שכן, אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין, לכך נאמר: וכבס האוסף, ללמדך שאין עונשין מן הדין [20]. ד"א בא ולמד על האוסף שמטמא בהיסט*. ואע"פ שבשאר קדשים משנעשו אפר אין בהן קדושה, היינו טעמא לפי שאין תועלת באפר, אבל כאן כל העקר באפר הוא ומטמאת לעולם כדי שיתרחקו ממנה. וכבס האוסף את בגדיו, וכ"ש בשרו. והכתוב מוכיח דכתיב: וטמא עד הערב, משמע שרחץ כבר, שאם לא רחץ לעולם טומאתו בו. דוגמא זו מצינו: הוזה הטוהר על הטמא וכבס בגדיו ורחץ במים ויבשר בשרו [21].

Handwritten mark

חוקת

1. מה נראה לפרשנון כקושי קטע הראשון ומה מצנהו?
2. בחלק הראשון של הקטע השני שאל פרשנון ומשיב, מה הביעה ומהי תשובתו לכך?
3. בקטע: "דבר אחר" צוסק פרשנון הביעה נוספת, אחרת, מהי ומה הוא לומד כאן?
4. בקטע האחרון מלמדנו פרשנון צורת לימוד נוספת, מה הוא בא לחדש לנו?

* * *

ד. רש"ר הירש.

פרק יט' פסוקים יד', טו', יז' יט':

(יד) וישלח. כבר נגזר על משה שהוא אישית לא יגיע אל המטרה הנכספת, ואף על פי כן הוא המשיך למלא את תפקידו בנרצות, כל עוד הגיחו ה' בתוך עמו. אח"כ ישראל מזכיר את ייחוסם המשותף, ועל פי מדרש רבה (יט ז) הוא רומז גם לגורל השונה שעלה בחלקם של שני האחים התאומים.

(טו) ולא בתינו: הם לא הרעו רק לדור האחרון שיצא ממצרים, שאין אתם מכירים בו, ויכולים אתם לחשוב שהרעה הגיעה אליו באשמתו; אלא הם החלו להרע כבר לאבותינו שיושר אישיותם ידועה לכם על פי המסורת. נמצא שהיה זה עוול שגורו על העם בתורת עם, והגזירה עברה כירושה מן האבות לצאצאיהם.

(יז) ולא נשתה מי באר. לא ניגע ברכוש פרטי. דרך המלך: דרך שנסללה על ידי "המלך", הוה אומר, על ידי הכלל. הדרך היא רכוש הציבור ואין היא רשות היחיד, אף אינה, כנראה, רכוש של קהילה מקומית; הדרך איננה בבעלותה של חברה.

(יט) ויאמרו וגו' במסלה נעלה. פירוש "הסתולל" (פי' שמוח ט, יז): להתנשא; "סלסל" (משלי ד, ח): לרומם; "סללה" (ירמיה ג, ו): חל עפר גבוה שנערם לצורכי מלחמה; "קלם" (פי' בראשית כח, יב): כמשמעו; "סל" (שם מ, יז): טנא העשוי להרים ולשאת חפצים. מכל זה מוכח שהוראת היסוד של "סלל" היא עלייה, ומכאן ש"מסלה" היא דרך העולה במעלה ההר. ואכן אנחנו מוצאים גם כאן וגם במקומות אחרים שלשון עלייה נופל על "מסלה". כך "למסלה העלה מבית אל" (שופטים כא, יט). הדרך הפונה משפלת פלשת מורחה לבית שמש היא דרך עלייה, ולפיכך נאמר בשמואל א' ו, ט: "אם דרך גבולו יעלה" וגו', ואותה דרך קרויה (שם יב) "מסלה". כך גם דברי הימים א' כו, טז: "במסלה העולה משמר". כמו כן נראה ש"מסלת שדה כובס" (ישעיה ז, ג; לו, ב) היתה דרך עלייה. במלכים ב' יח, יז נאמר עליה: "ועלו ויבאו ירושלם ועלו ויבאו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה אשר במסלת שדה כובס"; נמצא שהדרך הפונה מירושלים לשדה כובס קרויה עלייה. על פי זה לא יש לבאר גם את ה"מסלה" הנוכרת כאן. בשליחות השנייה הם הציעו ללכת בדרך ההרים. שכן ארץ אדום ושעיר היא ארץ הרים ועל שם זה היא קרויה גם "הר שעיר".

שתי דרכים הובילו לארץ ישראל דרך אדום. הדרך הנוחה יותר, העוברת בגיא, היתה "דרך המלך"; לימינה ולשמאלה היו שדות וכרמים ובארות חפורות. החילה ביקש משה ללכת בדרך הזאת ומשום כך הקדים להציב בעצמו את התנאי: "לא נעבר בשדה וכפרם ולא נשחה מי באר, דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל". כשנדחתה הבקשה הזאת, הציג העם ללכת בדרך הקשה יותר העוברת בהרים: "במסלה נעלה". שם ימצאו את מימי ההרים המופקרים לעוברי דרכים; אך שורת הדין נותנת שגם אלה הם מימיך ואף הם בבעלות אדום, ולפיכך אם ישתו את המים האלה, יתנו מכרם. נמצא שאדום נתבקש רק להרשות את מעבר רגליהם.

אלולות

1. נני דברים שונים לומד פרשנון מפסוק יד', מה הם ומה הרציון בכל אחד מהם?
2. בפירושו לפסוק טו' מצביע פרשנון את הצנין, מה בא פרשנון להוסיף כאן?
3. מה לדעתו ההבדל בין מי באר לכביש ראשי ולמה זה חשוב?
4. בפסוק יט' מתמודד פרשנון הביעה מצניינת, התוכל לבארה?
5. פרשנון מוכיח כי "מסיפה" פירושה תמיד דרך הצולה למצפה, למה זה חשוב לנו?
6. פרשנון מנסה להסביר כי משה ביקש לעבור באחת משתי האפשרויות הניתנות בצמט מה זה מננה?
7. לפסוק מה רצו ישראל, ומה הציצו לפס כק?

* * *